

Liikenne- ja viestintäministeriön asetus matkalippujen tarkastajilta ja tarkastuksessa apuna olevilta järjestyksenvalvoilta vaadittavasta koulutuksesta

1. PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Liikenne- ja viestintäministeriön asetus matkalippujen tarkastajilta ja tarkastuksessa apuna olevilta järjestyksenvalvoilta vaadittavasta koulutuksesta (867/2006) ehdotetaan kumottavaksi. Samalla annettaisiin uusi liikenne- ja viestintäministeriön asetus matkalippujen tarkastajilta ja tarkastuksessa apuna olevilta järjestyksenvalvoilta vaadittavasta koulutuksesta.

Uudessa asetuksessa säädettäisiin matkalippujen tarkastajien koulutukseen sisältyvistä asiakokonaisuuksista pitkälti voimassa olevaa asetusta vastaavasti. Uudessa asetuksessa ei säädettäisi koulutuksen vähimmäistuntimäärästä ja opetuksen toteutustavasta, vaan nämä jätettäisiin koulutuksenjärjestäjien harkittaviksi. Lisäksi uudessa asetuksessa säädettäisiin mahdollisuudesta soveltuvin osin hyväksi lukea matkalippujen tarkastajien koulutuksen asiakokonaisuuksia aiemmasta koulutuksesta tai työkokemuksesta.

Koska matkalippujen tarkastajien koulutusta koskevasta vähimmäistuntimäärästä luovutaan, ehdotetaan johdonmukaisuuden vuoksi myös tarkastuksessa apuna olevien järjestyksenvalvojen koulutuksen pituuden jätettävän koulutuksen järjestäjien päätettäväksi.

2. ASIAN TAUSTA

Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain (469/1979, jäljempänä *tarkastusmaksulaki*) 6 §:n mukaan matkalippujen tarkastajan kelpoisuusvaatimuksena on liikenne- ja viestintäministeriön asetuksessa vahvistetun koulutuksen suorittaminen. Lisäksi edellytetään, että asianomainen henkilö tunnetaan rehelliseksi ja luotettavaksi ja hän on henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan muutenkin sopiva tehtävään. Henkilön tulee myös olla tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön palveluksessa virkasuhteessa oleva ja 18 vuotta täyttänyt. Poliisi hyväksyy matkalippujen tarkastajan tehtävänsä. Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun asetuksen (498/1979) mukaan matkalippujen tarkastajaksi saadaan hyväksyä viranhaltija, jolla katsotaan olevan tarkastustoiminnassa tarvittava asianomaisen liikenteen sekä tarkastustoimintaa koskevien säännösten ja määräysten tuntemus sekä edellytykset muutenkin hoitaa tarkastustehtävä asiallisesti ja luotettavasti.

Tarkastusmaksulaissa säädetään matkalippujen tarkastajien koulutuksen vähimmäissisällöstä. Lain mukaan koulutuksen tulee sisältää ainakin perehdyttämisen asianomaiseen joukkoliikenteeseen ja sen maksujärjestelmään, joukkoliikenteen tarkastusmaksua koskeviin säännöksiin ja määräyksiin sekä tarkastajan tehtäviin ja niiden toteuttamisessa tarvittaviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin ja niihin liittyvään vastuuseen. Tarkemmin koulutuksesta säädetään liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella.

Julkisen liikenteen matkustajamäärät ovat kasvaneet useissa Suomen kaupungeissa. Samalla myös liputta matkustavien matkustajien määrä on noussut. Tällä hetkellä matkalippujen tarkastustoimintaa harjoittaa Helsingin seudun liikenne (HSL) -kuntayhtymä Helsingin, Espoon, Vantaan, Kauniaisten, Siuntion, Kirkkonummen, Sipoon, Keravan ja Tuusulan alueella. Näillä alueilla matkustajamäärät ovat suurempia kuin muilla joukkoliikennealueilla ja myös liputta matkustavien määrä on suurin. HSL kouluttaa itse omat tarkastajansa ja huolehtii, että heillä on riittävät tiedot ja taidot toimia joukkoliikenteessä.

Myös muut Suomen kaupungit ovat investoineet julkiseen liikenteeseen ja matkustajamäärät ovat kasvaneet myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Tämä on luonut kaupunkeihin tarpeen matkalippujen tarkastustoiminnan aloittamiselle. Haasteeksi on muodostunut se, että matkalippujen tarkastajilta edellytetyt koulutusvaatimukset koetaan raskaiksi ja suhteettoman kalliiksi pienemmillä joukkoliikennealueilla, joissa tarkastajia tarvitaan vain muutamia. Alan toimijat ovat tuoneet useaan otteeseen esille tarpeen koulutusvaatimusten joustavoittamiselle.

3. VALMISTELU

3.1 Ennakkonäkemykset

Hankkeen alussa sidosryhmille lähetettiin sähköpostitiedustelu, jossa pyydettiin näkemyksiä asetuksen muutostarpeista. Alustavia näkemyksiä pyydettiin oikeusministeriöltä, opetus- ja kulttuuriministeriöltä, työ- ja elinkeinoministeriöltä, ELY-keskuksilta, Kilpailu- ja kuluttajavirastolta, Liikenne- ja viestintävirasto Traficomilta, Helsingin Seudun Liikenne -kuntayhtymältä, Kuluttajaliitolta, Linja-autoliitolta, Oulun kaupungilta, Kuntaliitolta, Suomen Paikallisliikenneliitto ry:ltä, Tampereen kaupungilta, Turun kaupungilta ja VR-Yhtymä Oy:ltä.

Vastauksia saatiin 6. Kommentin antoivat Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä (HSL), Kuntaliitto, oikeusministeriö, Paikallisliikenneliitto, Tampereen kaupunki ja VR-Yhtymä Oy. Kilpailu- ja kuluttajavirasto ja opetus- ja kulttuuriministeriö ilmoittivat, ettei heillä ole lausuttavaa asiassa. Lisäksi Liikenne- ja viestintävirasto ilmoitti kannattavansa hanketta, muttei kommentoinut hanketta tässä vaiheessa.

Ennakkokommenteista käy ilmi, että nykyiseen asetuksen vaatimukset sopivat hyvin HSL-kuntayhtymän tarpeisiin. Pienempien joukkoliikennealueiden osalta koulutuksen järjestämiseen toivotaan joustavuutta. Nykyiset koulutusvaatimukset koetaan kalliiksi ja raskaiksi joukkoliikennealueilla, joilla on tarve vain muutamalle tarkastajalle kerrallaan. Koulutusvaatimuksissa tulisi siksi ottaa huomioon alueellisen joukkoliikenteen tarpeet ja koulutus tulisi voida toteuttaa nykyistä kustannustehokkaammin. Osassa kommentteista todetaan, että nykyiset koulutusvaatimukset nostavat koulutuksen hinnan korkeaksi, sillä koulutussisällöt muodostuvat tarkasti kuvatuista aiheista ja kokonaisuudet sisältävät osittain päällekkäisiä aiheita.

Ennakkokommenteissa ehdotetaan, että koulutuksen säädettyä vähimmäiskestoja alennettaisiin huomattavasti tai jätettäisiin kokonaan toimijoiden itsensä päätettäväksi. Myös koulutuksen suorittaminen osittain yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien kanssa sekä hyväksi lukeminen aiemmista soveltuvista koulutuksista nähdään hyvinä tapoina joustavoittaa koulutusta. Koulutuksen muodon osalta toivotaan

mahdollisuutta valita kunkin asiakokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaisin opetusmuoto (esim. etäopetus ja työssäoppiminen).

Ennakkokommenteissa huomautetaan, ettei koulutusvaatimusten joustavoittaminen estä koulutuksen säilyttämistä ennallaan sellaisilla alueilla, joilla nykyiset vaatimukset koetaan tarkoituksenmukaisiksi. Toisaalta kommenteissa tuodaan esiin, että koulutusvaatimusten joustavoittaminen voi edistää kustannustehokkuutta myös isommilla joukkoliikennealueilla.

Oikeusministeriön ennakkokommentissa nostetaan esiin myös kielitaitolain (423/2003) mukaisten vaatimusten huomioiminen. Oikeusministeriön mukaan tarkastajien koulutuksessa tulisi lähteä siitä, että tarkastajat, jotka käyttävät merkittävää julkista valtaa, ja joiden toiminta vaikuttaa yksilön oikeusturvaan, ovat kielitaidoltaan kykeneviä vastaamaan kuntien tarpeisiin. Oikeusministeriö pitää tarpeellisena arvioida nykyisen säännöksen sisältöä ”tärkeimmistä tarkastustehtävää suoritettaessa käytettävistä fraaseista ruotsiksi ja englanniksi” suhteessa kielitaitolakiin ja kuntien mahdollisiin tarpeisiin tarkastajien osalta.

Ennakkokommentit ja yhteenveto kommenteista ovat luettavissa Säädösvalmistelu ja kehittäminen valtioneuvostossa -verkkosivustolla osoitteessa <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=LVM030:00/2021>.

Ennakkokuulemisen tuloksena saatujen vastausten pohjalta laadittu asetusero ja perustelumuuksio toimitettiin sidosryhmille lausuttavaksi (ks. tarkemmin luku 5, lausuntopalaute).

4. EHDOTUKSEN VAIKUTUKSET

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Ehdotuksella ei arvioida olevan taloudellisia vaikutuksia valtion viranomaisille.

Tarkastusoikeuden saaneille yhteisöille ehdotuksella voi olla säästövaikutuksia siltä osin, kuin ne pystyisivät tehostamaan koulutustoimintaansa nykyistä joustavampien koulutusvaatimusten myötä. Muutokset saattavat myötävaikuttaa yhteisön päätökseen aloittaa tarkastustoiminta, jolloin muutokset voivat lisätä lipputuloja tarkastustoiminnan mahdollisen pelotevaikutuksen myötä sekä lisätä vähäisessä määrin yhteisön tuloja perittävien tarkastusmaksujen myötä. Muutoksella olisi myönteisiä vaikutuksia erityisesti sellaisille pienemmille joukkoliikennealueille, joilla on tarve kerrallaan vain muutamalle tarkastajalle.

4.2 Vaikutukset yrityksiin ja kuntiin

Tarkastusoikeuden saaneille yhteisöille muutoksilla olisi tarkastustoimintaa edistäviä vaikutuksia siltä osin, kuin matkalippujen tarkastajien koulutus olisi nykyistä joustavampi järjestää.

4.3 Vaikutukset työntekijöihin

Ehdotuksella arvioidaan olevan työntekijöiden työllisyyttä edistäviä vaikutuksia. Joustavammat koulutusvaatimukset voivat helpottaa etenkin työssäkäyvien aikuisopiskelijoiden kouluttautumista, jos koulutuksen järjestäjien käyttöön ottamat uudenlaiset koulutusmuodot helpottavat opiskelua työn ohessa.

Toisaalta koulutukseen osallistuvan voisi olla mahdollista hyväksi lukea osan asiakokonaisuuksista aiemmasta koulutuksestaan.

Matkalippujen tarkastajat voivat työssään joutua kohtaamaan vaikeita tilanteita, kuten henkistä ja fyysistä uhkaa. Ehdotuksella ei kuitenkaan arvioida olevan vaikutuksia työntekijöiden turvallisuudelle. Työn luonne tulee muun lainsäädännön nojalla ottaa huomioon tarkastajien koulutuksessa. Työsopimuslaki (55/2001) asettaa työnantajalle yleisvelvoitteen huolehtia, että työntekijä voi suoriutua työstään myös yrityksen toimintaa, tehtävää työtä tai työmenetelmiä muutettaessa tai kehitettäessä. Työnantajan tulee myös huolehtia työturvallisuuslain (738/2002) mukaisesti työturvallisuuden toteutumisesta. Työnantajan on annettava työntekijälle riittävät tiedot työpaikan haitta- ja vaaratekijöistä sekä huolehdittava esimerkiksi siitä, että työntekijän ammatillinen osaaminen ja työkokemus huomioon ottaen työntekijä perehdytetään riittävästi työhön, sekä turvallisiin työtapoihin erityisesti ennen uuden työn tai tehtävän aloittamista. Työntekijälle on myös annettava opetusta ja ohjausta työn haittojen ja vaarojen estämiseksi sekä työstä aiheutuvan turvallisuutta tai terveyttä uhkaavan haitan tai vaaran välttämiseksi.

4.4 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Ehdotuksella ei arvioida olevan vaikutuksia viranomaisten toimintaan, sillä asetus koskisi matkalippujen tarkastajan koulutusvaatimuksia. Viranomaisten oikeudet ja velvollisuudet säilyvät ennallaan.

4.5 Vaikutukset matkustajiin ja matkustusturvallisuuteen

Koulutusmäärää ja -tapoja koskevien vaatimusten joustavoittamisella ei arvioida olevan vaikutuksia matkustajiin tai matkustusturvallisuuteen. Muutoksen tavoitteena on helpottaa tarkoituksenmukaisen koulutuksen järjestämistä.

Koulutuksen järjestäjän omassa intressissä on huolehtia, että matkalippujen tarkastajat soveltuvat työtehtäväänsä ja kykenevät myös huolehtimaan matkustusturvallisuudesta niiltä osin, kuin tarkastajien toimenkuvaan kuuluu. Liikenne- ja viestintäministeriö voi jättää tarkastusmaksuoikeuden myöntämättä tai perua sen, mikäli se katsoo, ettei tarkastajien perehdyttämistä ole suunniteltu asianmukaisesti (tarkastusmaksulaki 4 § 2 mom. 2 b -kohta ja 7 § 2 mom.). Jos tarkastaja toimii velvollisuuksiensa vastaisesti tai osoittautuu muutoin tehtävään sopimattomaksi, voi poliisi peruuttaa tarkastajan hyväksymisen tai, jos peruuttaminen olisi oloihin nähden kohtuutonta, antaa hänelle varoituksen (tarkastusmaksulaki 6 § 4 mom.).

5. LAUSUNTOPALAUTE

Ennakkokuulemisessa saatujen alustavien näkemysten pohjalta laadittiin luonnos uudeksi asetukseksi. Asetusluonnos ja perustelumuistio lähetettiin sidosryhmille lausuttavaksi, minkä lisäksi ne olivat julkisesti lausuttavina lausuntopalvelut.fi -verkkosivulla. Lausuntoaika oli 14.9.2021-31.10.2021.

Lausuntoja saatiin x. Lausunnon toimittivat: X.

Lausunnot ja lausuntoyhteenveto tulevat olemaan luettavissa Säädösvalmistelu ja kehittäminen valtioneuvostossa -verkkosivustolla osoitteessa: <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=LVM030:00/2021>.

6. ASETUKSEN SISÄLTÖ JA PERUSTELUT

1 §. Soveltamisala. Ehdotettu 1 § vastaisi voimassa olevaa 1 §:ää. Ehdotettu säännös sisältää informatiivisen viittauksen joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annettuun lain 6 §:n 2 momentin 2 kohtaan, jossa on säädetty, että matkalippujen tarkastajien koulutuksesta säädetään tarkemmin liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella.

2 §. Matkalipun tarkastajan koulutus. Pykälässä täsmennettäisiin matkalippujen tarkastajan koulutusvaatimuksia koulutuksen keston ja koulutustapojen osalta. Koulutusvaatimusten vähimmäissisällöstä säädetään tarkastusmaksulain 6 §:n 2 momentin 2 kohdassa, jonka mukaan tarkastajaksi hyväksytään tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön palveluksessa virkasuhteessa oleva henkilö, joka on 2 kohdan mukaan suorittanut hyväksytysti liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella tarkemmin säädetyn koulutuksen, joka sisältää ainakin perehdyttämisen asianomaiseen joukkoliikenteeseen ja sen maksujärjestelmään, tarkastusmaksua koskeviin säännöksiin ja määräyksiin sekä tarkastajan tehtäviin ja niiden toteuttamisessa tarvittaviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin ja niihin liittyvään vastuuseen.

Koulutukseen sisällytettävät asiakokonaisuudet vastaisivat sisällöltään pääasiallisesti voimassa olevaa asetusta. Ainoastaan asiakaspalvelua koskevaa 2 §:n 5 c -kohtaa ehdotetaan täsmennettäväksi sisällyttämällä koulutusvaatimukseen myös tärkeimmät tarkastustehtävää suoritettaessa käytettävät fraasit suomeksi. Vaatimus erikielisten fraasien osaamisesta liittyy laadukkaaseen asiakaspalveluosaamisen varmistamiseen erityisesti kaksikielisissä kunnissa ja on siten tärkeä osa matkalippujen tarkastajien koulutusta. Kielitaidon osalta on kuitenkin huomattava, että nyt asetuksella säädetty koulutuksen sisältö on eri asia, kuin muun muassa kunnallisten viranomaisten palveluksessa olevaan henkilöstöön sovellettavat varsinaiset kielitaitovaatimukset. Myös matkalippujen tarkastajien osalta on huomioitava julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain vaatimukset (424/2003).

Erona voimassa olevaan asetukseen uudessa asetuksessa ei säädettäisi matkalippujen tarkastajilta vaadittavan koulutuksen kestosta tai toteutustavasta. Muutosten tarkoituksena on parantaa joukkoliikennetoimijoiden mahdollisuuksia järjestää koulutus niin, että se on sopiva ja oikeamitoitettu kyseisen toimijan joukkoliikennealueen tarpeisiin nähden.

Voimassa olevan asetuksen 2 §:n 2 momentin mukaan koulutuksen pituus on vähintään 160 oppituntia ja opetukseen on sisällytettävä 80 tuntia luentomuotoista opetusta ja 80 tuntia työhön opastamista käytännössä. Uudessa asetuksessa ei erikseen säädettäisi koulutuksen vähimmäispituudesta, vaan riittävä koulutusmäärä jäisi koulutuksen järjestäjän arvioitavaksi. Asetuksessa ei otettaisi kantaa myöskään koulutusmuotoon tai siihen, voidaanko koulutusta järjestää yhteistyössä muiden tarkastusmaksuoikeuden saaneiden yhteisöjen kanssa, joten koulutuksen järjestäjät voivat itse päättää tarkoituksenmukaisimmista keinoista. Voimassa olevat koulutuksen vähimmäiskesto ja toteutustapaa koskevat vaatimukset on koettu raskaiksi erityisesti pienemmillä joukkoliikennealueilla, jossa on kerrallaan tarve vain muutaman tarkastajan kouluttamiselle.

3 §. *Koulutuksen osien hyväksi lukeminen soveltuvasta koulutuksesta.* Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta hyväksi lukea aikaisemmin saatu koulutus soveltuvien asiakokonaisuuksien osalta. Vastaavaa mahdollisuutta ei sisälly voimassaolevaan asetukseen. Hyväksi lukemisen edellytyksenä on, että koulutus on hankittu 10 viimeisen vuoden aikana.

4 §. *Tarkastuksessa apuna olevan järjestyksenvalvojan koulutus.* Pykälässä säädettäisiin tarkastuksessa apuna olevan järjestyksenvalvojan koulutuksesta pääosin voimassaolevaa asetusta pääosin vastaavasti. Erona voimassaolevaan säännökseen uudessa asetuksessa ei säädettäisi koulutuksen vähimmäistuntimäärästä. Koulutuksen kesto jäisi siten koulutuksenjärjestäjän harkittavaksi. Muutos olisi johdonmukainen matkalippujen tarkastajien koulutusvaatimuksia koskevien muutosehdotusten kanssa. Tarkoituksena on myös joustavoittaa koulutuksen järjestäjän mahdollisuuksia mitoittaa ja järjestää koulutus niin, että se parhaiten vastaa joukkoliikennealueen tarpeita.

Liikenne- ja viestintäministeriö, Palveluosasto, Peruspalveluyksikkö

ylitarkastaja Katja Peltola

suunnittelija Kaarle Vuorinen